

Pastva pro rozmanité travní porosty v chráněných oblastech

- **AUTOŘI:** Martin Komainda¹, Johannes Isselstein¹, Eszter Lellei-Kovács², Stanislav Hejduk³
(¹ Universita Gottingen, Německo, ² Okologiai Kutatokozpont, Maďarsko, ³ Mendelova univerzita v Brně, ČR)
- **POPIS:** Dobře navržené řízení pastvy může zachovat nebo dokonce zvýšit rozmanitost stanovišť a zvýšit biologickou rozmanitost různých druhů travních porostů, od půdních mikrobů po rostliny, bezobratlé a obratlovce.

Travnaté plochy v Evropě mohou hostit až 98 druhů rostlin na 10 m², a tím poskytují útočiště ohroženým a ubývajícím bezobratlým živočichům, ptákům a savcům. Chráněná území jsou nástrojem, který zabraňuje nadměrnému využívání zdrojů, aby se biologická rozmanitost mohla rozvíjet. Na rozdíl od pastvy zaměřené na produkci je pastva v chráněných oblastech (známá také jako ochranná pastva) zaměřena na využití býložravců jako správců ekosystémů k podpoře multifunkčnosti travních porostů. V mírném klimatu hrozí, že travní porosty, které jsou vyčleněny z produkce za účelem ochrany životního prostředí, ztratí svůj otevřený charakter v důsledku prorůstání stromů a keřů. Ztráta otevřených travních porostů může vést k vymírání vzácných druhů. Spásání pastvin s vysokou přírodní hodnotou také zabraňuje nákladům spojeným s odstraňováním biomasy.

- **ZDŮVODNĚNÍ:** Evropské trvalé travní porosty poskytují krmivo pro přežvýkavce a koně a očekává se, že společnosti poskytnou mnoho dalších ekosystémových služeb, včetně sekvence uhlíku, ochrany půdy před erozí, čisté vody, kulturního dědictví a podpory biologické rozmanitosti. Pastva je na travních porostech nezbytnou činností, která slouží nejen k výživě zvířat, ale také k prevenci pronikání keřů a lze ji využít i k regeneraci degradovaných stanovišť (neúrodné půdy). Pastva může udržovat chráněné oblasti přírody v dobrém stavu a je nezbytná zejména tam, kde nerovný terén, strmé svahy, vodní plochy nebo hnízda ptáků znemožňují, ztěžují nebo činí nežádoucím kosení.
 - ✓ Chov vzácných plemen hospodářských zvířat, která jsou dobře přizpůsobena extenzivní pastvě, pomáhá zachovat genofond těchto původních, starobylých kopytníků. Maďarský stepní skot je obzvláště dobře přizpůsoben spásání polosuchých stanovišť, zatímco buvolci udržují mokřady v dobrém stavu. Obě plemena mají zásadní význam pro zachování rozmanitosti krajiny a struktury a kvality pastvin.

Obr. 1 a 2: (Extenzivní pastva oslů a maďarského dlouhorohého stepního skotu v Kiskunságu, Maďarsko. Foto: E. Lellei-Kovács a S. Hejduk.

Pastva pro rozmanité travní porosty v chráněných oblastech

• ZDŮVODNĚNÍ (pokr.):

- ✓ V jiných oblastech jsou Exmoorští poníci, zubři a zubři evropská využíváni jako účinný nástroj pro přeměnu degradovaných oblastí na cenné travní porosty.
- ✓ Pastva pro ochranu přírody může zachovat etnografické tradice v chovu hospodářských zvířat a oživit staré dovednosti (např. pastevectví), lidová řemesla a zvyky. Tradiční stavby, jako jsou ohrady, stáje a chlěvy, mohou napomoci usídlení mnoha druhů ptáků, např. kulíška nejmenšího, sovy pálené, čápa bílého, poštolky obecné, dudka chocholátého a různých druhů pěvců (vlaštovek a kurovitých) a rychlíků.
- ✓ Tradiční chov je spojen s vysoce kvalitními výrobky z mléka (např. široká škála sýrů) a masa (např. salámy a klobásy ze stepního skotu a buvolů).

Obr. 3: Vodní buvoli využití pro vyčištění travního porostu od náletu akátu a škumpy orobincové v Národním parku Kiskunság, Maďarsko. Foto: E. Lellei-Kovács

- **MECHANISMUS PŮSOBENÍ:** Šetrná pastva s intenzitou chovu obvykle nižší než 0,5 velké dobytčí jednotky (VDJ)/ha zajišťuje tradiční využívání pastvin, jakož i zachování a ochranu druhů a stanovišť, které tyto pastviny podporují.
 - ✓ Rozrušování půdy kopyty dobytka napomáhá rozkladu ornice na povrchu půdy, což umožňuje snadnější vzejití semenáčků rostlin.
 - ✓ Pasoucí se hospodářská zvířata také usnadňují přenos semen přes travnaté plochy (na kopytech, přichycených na srsti nebo trávícím traktem) a umožňují pohyb rostlinných druhů a genotypů na větší vzdálenosti. To je důležité nejen pro jejich šíření, ale také pro výměnu genů mezi izolovanými populacemi rostlin a pro zvýšení produktivity spásaných ploch.
 - ✓ Na zvířecích výkalech se vyvíjí řada druhů hmyzu, a tím se zvyšuje celková rozmanitost spásaných ploch.
 - ✓ Na druhově bohatých loukách v Bílých Karpatech se tradičně spásaly posekané louky, protože jejich nízká produkce byla pro pozdní sklizeň sena nevýhodná. To byl také jeden z důvodů, proč se na nich vyskytovalo více druhů rostlin a živočichů ve srovnání s loukami, které byly pouze koseny
 - ✓ Elektrické ohradníky umožňují střídavou pastvu, zatímco ohradníkové sloupky slouží jako bidýlka pro různé druhy ptáků.

Pastva pro rozmanité travní porosty v chráněných oblastech

- **POTENCIÁL PRO VYUŽITÍ MOŽNOSTI MANAGEMENTU:** Zachování biologické rozmanitosti otevřené krajiny vyžaduje heterogenní mozaiku biotopů, kde se střídají plochy bez vegetace s řídkými, krátkými a vysokými travními porosty s dřevinami. Toho lze dosáhnout pouze pravidelným odstraňováním bylinné biomasy a omezováním šíření dřevin. Důležité je, aby se toho dosahovalo prostřednictvím různé intenzity pastvy v průběhu roku.
 - ✓ Přítomnost velkých kopytníků byla po tisíce let zdrojem narušení vegetace a udržovala jemnou krajinnou mozaiku s vysokou biodiverzitou.
 - ✓ Extenzivní pastva původních kopytníků je velmi doporučována k udržení nebo obnově opuštěných, degradovaných nebo narušených travních porostů. Pastva vytváří v krajině mozaiku volných ploch a vyvažuje expanzi lesa. Umožňuje také využívání travních porostů v oblastech, které nejsou přístupné pro sekací techniku (strmé svahy, nerovný povrch, vysoký podíl dřevin...).
 - ✓ Hospodářská zvířata a další býložravci se často potýkají s nadbytkem píce v důsledku nízkých stavů. Proto si vybírají preferované rostliny z různých rostlinných druhů, botanických čeledí nebo fenologických stadií.
 - ✓ V rámci druhově bohatého porostu existují větší rozdíly, a to kvůli různým fázím zralosti jednotlivých druhů a kvůli rozdílům ve stravitelnosti jednotlivých druhů rostlin.
 - ✓ Chráněné oblasti mohou také hostit toxické rostliny nebo rostliny, kterým se vyhýbáme kvůli ochranným mechanismům, jako jsou trny.
 - ✓ Na druhou stranu lze hodnotu biologicky rozmanitých pastvin zvýšit přítomností léčivých rostlin nebo druhů, které obsahují určité metabolity, jež pomáhají snižovat parazitární zátěž.
 - ✓ Prostředí komplexního druhově pestrého travního porostu je proto někdy považováno za "chemickou krajinu", v níž si zvířata vybírají preferovaná krmiva.

Obr. 4 a 5: Zubři a exmoorští poníci jako nástroj obnovy květnatých luk v opuštěném vojenském prostoru u města Milovice, Česká republika (foto: s laskavým svolením ceska-krajina.cz).

Pastva pro rozmanité travní porosty v chráněných oblastech

Příklad dobré praxe:

- ✓ V Evropě je mnoho oblastí, kde se pastevní zvířata využívají k obnově nebo údržbě druhově bohatých travních porostů. Příkladem je bývalý vojenský prostor Milovice v České republice, který je nyní přírodní rezervací (ceska-krajina.cz).
- ✓ Po opuštění plochy se vytvořily homogenní, druhově chudé porosty vysokých trav, postupně se nahromadila vrstva steliva a vzácné druhy rostlin chyběly. Byli zavedeni velcí kopytníci, kteří obhospodařovali rozsáhlé plochy s minimálním zásahem člověka a s minimální spotřebou fosilních paliv.
- ✓ Pastevní plocha přírodní rezervace má rozlohu 231 ha. Pastva je extenzivní, celoroční a zajišťují ji velcí kopytníci (přibližně 20 turů, 60 exmoorských poníků a 20 zubrů). Zvířata žijí na pastvině bez krmení a ustájení, ale mají k dispozici solný liz. Nejviditelnějším výsledkem pastvy je odstranění odumřelé biomasy a homogenních porostů vysokých trav.
- ✓ Ukázala se potřeba druhově smíšené pastvy, protože koně dávají přednost travám a nejsou ochotni spásat ruderalní dvouděložné rostliny (které ochotně spásají velcí sudokopytníci).
- ✓ Obnova dvouděložných rostlin je zásadně důležitá pro opylovače, protože před zavedením pastvy nebyly kvůli vysokým travám k dispozici zdroje nektaru.
- ✓ Po třech letech pastvy se rozšířily nektaronosné byliny, včetně *Anthylis vulneraria*, *Centaurea jacea*, *Securigera varia*, *Inula salicina*, *Colchicum autemnale*, *Salvia pratensis*, *Achillea millefolium*, *Galium verum* a *Agrimonia eupatoria*.
- ✓ Osm let po vysazení divokých koní, turů a zubrů se zde usadilo 280 druhů ohrožených rostlin a živočichů.